

Есе

«РОЗДУМИ ПРО АКАДЕМІЧНУ ДОБРОЧЕСНІСТЬ»

Підготував
студент групи ЦЗс-24-3
ННІ цивільного захисту
КУБРАК Михайло

Щойно хтось вимовляє слова «академічна доброчесність», то перед очима постають папки з інструкціями, списки заборон і якась комісія, яка сидить і когось розглядає. Але якщо відкинути цей образ і подивитися уважніше, то за ним виявляється щось зовсім інше. Не бюрократія, а питання про те, навіщо взагалі вчитися і чого варті знання, здобуті нечесним шляхом. Доброчесність – це не про правила на стіні деканату. Це про те, що відбувається всередині людини, коли ніхто не дивиться.

Вона пронизує все – від коротенького реферату до тих великих досліджень, над якими люди трудяться роками. Від неї залежить, чи важать щось наші дипломи, чи можна вірити результатам, опублікованим в університетських журналах, і чи зможемо ми взагалі дивитися в очі тим, хто прийде після нас. Університет, що закриває на це очі, рано чи пізно прогниє зсередини – і ніякі місця в рейтингах це не приховають.

Сьогодні проблема загострилась ще більше. Генеративний штучний інтелект дозволяє за кілька хвилин написати есе, сфабрикувати цитату або перефразувати чужу думку так, що жодна програма перевірки не спіймає. Технічний контроль відстає – і відставатиме далі. Тому єдиний реальний захист – не суворіші дедлайни й не розумніші антиплагіат сервіси, а людина, яка сама собі поставила внутрішній стоп-кран.

Перша і найочевидніша цінність – чесність. Здавалося б, банальність. Але на практиці це означає дуже конкретні речі: не підтасовувати дані під теорію, не замовчувати результати, які псують картину, і так само спокійно розповідати

про провал експерименту, як і про успіхи. Чесність вимагає ще й відвертості перед собою – вміти визнати, де закінчуються твої знання, і не вдавати, ніби їх більше, ніж є. Коли людина поступається цим навіть «з найкращих міркувань», він б'є по репутації не лише своїй, а й усіх поруч.

Без чесності немає довіри, а академічне середовище – це передусім певна мережа стосунків. Наприклад, викладач вірить студентові, що той написав роботу сам. Роботодавець, приймаючи людину з дипломом, сподівається, що той диплом щось означає. Ця система тримається на чесному слові – і коли воно рветься, шкода стає системною. Але є й менш очевидний наслідок: там, де немає довіри, зникає співпраця. Хто ділитиметься сирими даними або ранніми гіпотезами в середовищі, де бояться бути обманутими? Наука без відкритості – це не наука, а конкуренція.

Третє – справедливість. Вона означає, що оцінку визначають знання, а не знайомства, що доступ до ресурсів не залежить від прізвища і що внесок кожного отримує належне визнання. Несправедливість буває різною. Іноді вона впадає у вічі – наприклад, коли керівник ставить своє ім'я першим на роботу, яку написав студент. Іноді ховається в дрібницях: нерівний доступ до грантів, привілеї для «своїх». Але і в першому, і в другому випадку ефект однаковий – найгостріші й найчесніші люди, які найкраще відчують цей розрив між словами і ділом, просто йдуть.

Четверта цінність – повага – проявляється на кількох рівнях одночасно. Повага до чужої інтелектуальної праці: не можна брати ідею без посилання, бо за нею – роки чийогось життя. Повага до опонента в дискусії: критикувати аргументи, а не людину. Повага до самого процесу пізнання: бути готовим переглянути власну позицію, коли докази проти неї стають незаперечними, навіть якщо це боляче. І нарешті – повага до тих, хто вчиться. Викладач, що дивиться на студентів зверхньо або бачить у них лише рядок у звіті про навантаження, руйнує академічну культуру не менше, ніж той, хто умовно списує на іспиті.

П'ята цінність – відповідальність. Кожен учасник процесу відповідає за своє: студент – за оригінальність тексту, дослідник – за точність даних, університет – за те, які сигнали він надсилає. Коли заклад замовчує шахрайство заради збереження «репутації», він фактично оголошує, що репутація важливіша за правду. Але справжня відповідальність – не про страх виговору. Це коли людина робить правильно тому, що не може інакше, бо інакше вона перестає поважати себе.

Про мужність говорять найрідше, хоча без неї все решта якось в'яне. «Академічна мужність» – це здатність оприлюднити результат, який руйнує чиюсь улюблену теорію, навіть власну, заперечити авторитету, коли ти маєш рацію, або просто сказати «я не знаю» замість нісенітниці. Потрібна вона й студенту, який готовий аргументовано сперечатися з викладачем, замість того щоб кивати і зубрити правильні відповіді.

Всі ці цінності не з'являються самі собою. Їх вирощують – щодня і головню не через лекції. Молода людина дивиться на те, як система реагує, коли хтось схитрував: чи покарали, чи зробили вигляд, що нічого не сталося. Рівняється на інших – як вони поведуться, коли думають, що їх не бачать. Натомість там, де правила однакові для всіх і де визнання помилки не означає кінця кар'єри, виростають зовсім інші люди.

Зрештою, ці цінності не існують окремо. Заберіть одну, і решта починає сипатися. Чесність без мужності – це мовчання у потрібний момент. Відповідальність без справедливості – покарання слабших. Довіра без чесності – просто наївність, яку рано чи пізно зрадять. Тому дбати про добродієність в університеті – це не формальність. Це питання про те, яким буде суспільство завтра. І відповідь на нього починається з рішення, яке кожен приймає сам.